

УДК 347.247(477)

Н. В. Фролова

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ВОДНО-БОЛОТНІ УГІДДЯ

Водно-болотні угіддя — це райони боліт, драговин, торфовищ та водойм — природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких під час відливу не перевищує шістьох метрів. Вони є найкрасивішими та найважливішими місцями на планеті, адже вони виконують дуже велику кількість екологічних, економічних, естетичних, рекреаційних та оздоровчих функцій. Вони є регуляторами водного режиму, служать основним джерелом питної та технічної води, основною базою для деяких видів тваринництва, відіграють роль сировинної бази різноманітних промислів, таких як рибний промисел, мисливство, збирання грибів та ягід. Водно-болотні угіддя виконують масу незамінних функцій, підтримуючи життя рослин, тварин та людське життя у нерозривному сплетінні економічних, екологічних, культурних, естетичних та біологічних взаємовідносин. Найголовніше — вони підтримують якість навколишнього природного середовища.

Як правило, виокремлюють п'ять основних типів водно-болотних угідь: морські — прибережні лагуни; морські акваторії, глибина яких при відливі не перевищує шістьох метрів, разом із островами, що розташовані на мілководді; прибережні вологі низини, що заливаються морською водою під час великих приливів та нагонів (марші); а також пляжі, скали та інші природні комплекси поблизу морських берегів; гирлові — дельти з річковими рукавами, протоками, ділянками суші між ними, плавні, пригирлові мілководдя на морі (авандельти); озерні — різноманітні за розмірами, походженням та за іншими особливостями природні водойми, розташовані в поглибленнях суші, постійні та тимчасові, стоячі та проточні, з водою різного ступеня мінералізації, в тому числі солоні, а також пов'язані з озерами місцевості; річкові — ріки, струми, тимчасові водотоки, разом з заплавами та іншими долинними комплексами; болотні — болота (надмірно зволожені ділянки території з шаром торфу потужністю не менш 0,3 м) різноманітних типів, в тому числі низинні (фени), перехідні та верховинні, а також ліси, що розташовані навкруги боліт, кущеві зарості та інші місцевості. Крім цього, існують штучні водно-болотні угіддя, такі як ставки, що створюються для різних господарських цілей, водосховища, канали для зрошення та обводнення, поля, що заливаються водою.

Питання щодо права власності на водно-болотні угіддя на сьогодні не вдало врегульовано в законодавстві. В постанові Кабінету Міністрів від 29 серпня 2002 р. «Про порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» [1] не називається, в яких формах власності можуть перебувати водно-болотні угіддя, але в п. 8, 10, 11 по відношенню до водно-болотних угідь вживається фраза «користувачі (власники) земельних

ділянок та інших природних ресурсів» та не уточнюється, саме які власники маються на увазі, що дає можливість вважати, що водно-болотні угіддя можуть перебувати у всіх існуючих формах власності. Подібне формулювання має місце також у п. 3.2 постанови Кабінету Міністрів України про затвердження структури, змісту і порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення від 20 січня 2003 р. [2].

Але не всі ресурси водно-болотних угідь можуть перебувати у приватній власності. Згідно зі ст. 6 Водного кодексу [3] води (водні об'єкти) є виключною власністю народу України і надаються тільки у користування. Оскільки до водно-болотних угідь відносять широкий спектр водойм, мілководь, а також надмірно заволожених ділянок території, де водне дзеркало, як правило, знаходиться на поверхні землі, водні ресурси можна вважати основним фактором, що визначає умови життя рослин і тварин та контролює стан водно-болотних угідь.

На ділянках водно-болотних угідь можуть створюватися об'єкти природно-заповідного фонду, а згідно зі ст. 4 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [4] території природних заповідників, заповідні зони біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, надані національним природним паркам, є також власністю Українського народу. На водно-болотних угіддях можуть знаходитися також рослинні та тваринні ресурси. Дикорослі рослини використовуються в порядку загального або спеціального використання (ст. 8 Закону України «Про рослинний світ» [5]). Ліси, згідно з ч. 3 ст. 7 Лісового кодексу в редакції від 8 лютого 2006 р. [6], можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності. Щодо тваринного світу — об'єкти тваринного світу, які утримуються (зберігаються) підприємствами, установами та організаціями державної або комунальної форми власності, є об'єктом права державної або комунальної власності (ст. 6 Закону України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 року) [7], а згідно зі ст. 7 об'єкти тваринного світу, вилучені із стану природної волі, розведені (отримані) у напіввільних умовах чи в неволі або набуті іншим не забороненим законом шляхом, можуть перебувати у приватній власності юридичних та фізичних осіб.

Таким чином, деякі з природних ресурсів водно-болотних угідь можуть перебувати у всіх формах власності, а деякі — тільки у власності Українського народу. Але цим визначенням не обмежується проблема права власності на водно-болотні угіддя та їх ресурси. Жоден нормативно-правовий акт не регламентує, яким саме чином може набуватися право власності на водно-болотні угіддя та їх ресурси. Особливо це є важливим для набуття водно-болотних угідь та їх ресурсів у приватну власність.

Ділянки водно-болотних угідь можуть набуватися у приватну власність способами, передбаченими Земельним кодексом України від 25 жовтня 2001 р. [8], але, враховуючи потреби сьогодення, можна вважати за необхідне детальне регламентування набуття у власність водно-болотних угідь із врахуванням особливостей та обмежень у цій сфері. Також необхідним є чітке регламентування порядку відчуження водно-болотних угідь та припинення права влас-

ності на них. У майбутньому проекті закону про водно-болотні угіддя пропонується викласти главу, присвячену праву власності на водно-болотні угіддя, таким чином: право власності на водно-болотні угіддя набувається та реалізується відповідно до Конституції України, цього Закону та інших нормативно-правових актів України.

Водно-болотні угіддя України місцевого, національного та міжнародного значення є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника водно-болотних угідь, які є природним ресурсом загальнодержавного значення, здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Кожен громадянин має право користуватися об'єктами права власності Українського народу відповідно до Закону. Водно-болотні угіддя в Україні можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Водно-болотні угіддя в Україні знаходяться під охороною держави незалежно від права власності на них.

У державній власності перебувають всі водно-болотні угіддя України, крім водно-болотних угідь, що перебувають у комунальній або приватній власності. Право державної власності на водно-болотні угіддя набувається і реалізується державою в особі Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій відповідно до закону.

У комунальній власності перебувають водно-болотні угіддя в межах населених пунктів, крім водно-болотних угідь, що перебувають у державній або приватній власності. У комунальній власності можуть перебувати й інші водно-болотні угіддя, набуті або віднесені до об'єктів комунальної власності в установленому законом порядку. Право комунальної власності на водно-болотні угіддя реалізується територіальними громадами безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування. Право комунальної власності на водно-болотні угіддя набувається при розмежуванні в установленому законом порядку земель державної та комунальної власності, а також шляхом передачі земельних ділянок державної власності у комунальну та з інших підстав, не заборонених законом.

Водно-болотні угіддя в Україні можуть перебувати у приватній власності. Суб'єктами права власності на водно-болотні угіддя є громадяни та юридичні особи України. Громадяни та юридичні особи України можуть безоплатно або за плату набувати у власність замкнені ділянки водно-болотних угідь загальною площею до 3 гектарів. Право приватної власності на водно-болотні угіддя осіб України виникає з моменту одержання ними документів, що посвідчують право власності на земельну ділянку, та їх державної реєстрації. Водно-болотні угіддя, отримані у спадщину іноземними громадянами, особами без громадянства та іноземними юридичними особами, підлягають відчуженню протягом одного року.

Громадяни та юридичні особи, які мають у приватній власності водно-болотні угіддя, мають право: власності на рослини, в т.ч. лісові, та тваринні ресурси в межах цих водно-болотних угідь в порядку, визначеному законодав-

ством; на відшкодування збитків у випадках, передбачених законом; відчужувати відповідно до закону земельну ділянку з розташованим на ній водно-болотним угіддям; споруджувати в установленому порядку виробничі та інші будівлі й споруди, необхідні для ведення господарства у водно-болотних угіддях і використання їх ресурсів.

Громадяни та юридичні особи, які мають у приватній власності водно-болотні угіддя, зобов'язані: забезпечувати охорону, захист, відтворення і підвищення продуктивності водно-болотних угідь та їх ресурсів, посилення їх корисних властивостей та покращання родючості ґрунтів, виконувати інші заходи відповідно до вимог законодавства; дотримуватися правил і норм використання ресурсів водно-болотних угідь; вести первинний облік водно-болотних угідь, надавати в установленому законодавством порядку статистичну звітність та інформацію про стан водно-болотних угідь і використання їх ресурсів; забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, рослинних угруповань, сприяти формуванню екологічної мережі відповідно до природоохоронного законодавства. Законом можуть бути передбачені й інші права та обов'язки громадян і юридичних осіб, які мають у приватній власності водно-болотні угіддя.

Право приватної власності на водно-болотні угіддя припиняється в разі припинення права власності на земельну ділянку у випадках і в порядку, встановлених законом. Припинення права власності на водно-болотні угіддя в разі добровільної відмови власника від права власності на земельну ділянку на користь держави або територіальної громади здійснюється за його заявою до відповідного органу в установленому законом порядку.

Література

1. Порядок падаппя водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. // Офіційний вісник України. — 2002. — № 36. — Ст. 40.
2. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Структури, змісту та порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення від 20 січня 2003 року.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 24. — Ст. 189.
4. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 34. — Ст. 502.
5. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22-23. — Ст. 198.
6. Лісовий кодекс України в редакції від 8 лютого 2006 року // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 21. — Ст. 170.
7. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 14. — Ст. 97.
8. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3-4. — Ст. 27.